

О. І. Гліади

СЛОВ'ЯНСЬКІ ТОПОНІМИ НА ТЕРИТОРІЇ ГРЕЦІЇ (етимологічний коментар). I

Проблема дослідження давнього слов'янського пропріального інгредієнту на грецьких теренах не є новою в етимологічній науці. На початку минулого століття М. Р. Фасмер у ґрунтовній праці «Die Slaven in Griechenland» здійснив спробу аналізу значного шару топонімічних назв Греції, для яких передбачалося слов'янське походження. Після тривалої перерви (у другій половині двадцятого століття) дослідження у цьому напрямку в радянському мовознавстві були відновлені А. О. Білецьким і почасті продвовжені О. М. Трубачовим та В. П. Нерознаком. За рубезжем цю проблематику розробляли Ф. Малінгудіс, Г. Делтопулос і Р. Бошкович¹. Етимологічні етуди, наведені нижче, певною мірою поповнюють картину формування слов'янського топонімічного корпусу в межах грецького мовного ареалу.

Топонім **Βελβίτσι** (Морея, Патрський округ Ахаї; Гильфердинг 293) є адаптованим до грецької графіки псл. **Velvica* (у формі множини), що виступає онімізованим географічним апелятивом **vǫlvica*. Проте однаково можливе й прочитання цієї назви як **Velvica* (відповідно, апелятив – **velvica*). Якщо припустити, що аналізоване слово мало редукований голосний *e*-ряду в корені, то для нього знаходяться генетично тотожні кореляти з якісно іншим вокалізмом: рос. діал. ряз. *волвѣнка*, *волвѣшка*, *волвѣшка* (Оссовецкий 91) < **волвень*, **волвеха*, підмоск. *олвянка* (Іванова 315) із втраченим анлаутним *v*- (тобто спочатку **волвянка*) – назви грибів; укр. *Волвянка* – гідронім² (вочевидь, йдеться про утворення від незафіксованого **Волвяни* – ойконім, враховуючи його морфемну будову). Наведені лексеми сягають псл. **vǫlva*, тоді як **vǫlvica* продовжує **vǫlva*. Обидва варіанти слід кваліфікувати як *v*-наращення псл. **vǫl-* / **vǫl-* (ступінь редукції і.-с. **uel-* 'крутити, хитру-

вати³⁾). Друга семема явно вторинна від 'крутити'.

У випадку із припущенням праформи **velvica* логічним було б постулювання твірного **velva* як розширення повного ступеня і.-є **vel-*⁴⁾. У будь-якому випадку внутрішня форма проаналізованого оніма відбивала уявлення про кривизну, нерівність території.

Російський діалектний матеріал (назви грибів на зразок *Lactarius torminosus*) дозволяє розширити наші знання про генетичне гніздо псл. **vel-*:

**velga*: *волганцы* (Фасмер I, 338 – «темне слово») < **волган*;

**velda*: *волдѣнец*, *волденка* (СВГ 78), *волденица*, *волдянка* (Мельниченко 44) < **волдень*, пор. ще *волданцы*, яке, як і *волганцы*, кваліфіковано як темне слово (див.: Фасмер I, 338);

**velma*: рос. діал. *волменка*, *волмянка* ⁵ < **волмень*;

**velna*: рос. діал. *волница* (СВГ 78).

Назва Γουργούβισσα (фіксується на острові Еввія; Гильфердинг 293) може бути кваліфікована як топонімізація зниклого географічного терміна **gъrgovica*, сформованого на базі ад'єктива **gъrgovъ(jь)*. Останній дериваційно залежить від основи **gъrg-* – форми з *g*-розширенням і.-є. **ger-* 'крутити, вертїти; гнути' в ступені редукції (пор. грецький рефлекс цього етимона γυρῶνός 'сплетений з верби кошик, рибальська мережа' з редукційним вокалізмом – Walde I, 593-594; із постулюванням *g*-детермінативності в цьому гнізді). Ця основа виявилась досить продуктивною в слов'янській лексиці, у зв'язку з чим доцільно було б навести деякі інші її суфіксальні деривати:

**gъrgujъ*: укр. діал. *горгуй* 'вершина, підвищення горба' (Громко 62) – пізніша граматична видозміна **горгуй*;

**gъrgola* / **gъrgol'a* / **gъrgъль*: болг. Гъргола – назва гори, що пояснюється через зв'язок із гъргол 'людина, що бурчить' (Ковачев 96), укр. діал. *гергеля*, *гѣргель* 'висока незграбна людина' (Чабаненко 225). Суфіксальне *o* в м'якому варіанті *a*-основи перейшло в *e* під впливом кореневого голосного (прояв рідкої у слов'янській фонетиці прогресивної асиміляції), тобто первісно **герголя*. Ця ж ситуація спостерігається й у випадку з *гѣргель* < **герголь* < **гъргъль* після вокалізації *ъ* у формантній частині.

**gъrgulъ*: укр. діал. *гиргїлю* 'висока незграбна людина' (Чабаненко 229) < **гиргиль* за аналогією до імен на *-шo*.

**gъrgoša*: укр. діал. *г'орг'оши* у виразу «нести дитину на *горгошах*» (на плечах, за спиною) (Мельничук 77) < *'шось викривлене, схилене', пор. укр. діал. *коркоші* 'плечі', пол. *karkosz* 'т. с.' < **kъrkošъ*

< **kъrk-* 'гнути'⁶ (потенційно можливо, що український приклад з *z*-анлаутом є пізньою діалектною видозміною рефлексу типу **kъrkoša*). Сюди ж укр. діал. *горгоша* 'підвищення, пагорб' (Громко 62).

Цей список збільшується за рахунок архетипів, наведених Р.М. Козловою як структурних паралелей до **gъrgamъ* 'гора, підвищення', а саме: **gъrgomъ*, **gъrgul'a*⁷. До рефлексів **gъrgomъ* слід залучити ще макед. *Гургул* – назва частини полонини (Пжанка 352), розширивши ареал його функціонування у праслов'янській мові. Македонський же матеріал дає підстави для реставрації **gъrgula* / **gъrgulъ*: *Гургула* – назва лісу, *Гургуль* – назва поля (Пжанка 352). Як бачимо, редукований *ъ* у наведених лексемах, побудованих за формулою *tъrt*, реалізувався досить строкато (як *e, o, u, y*)⁸.

Отже, **Gъrgovica* / **gъrgovica* первісно позначали кривизну, здеформованість ландшафту, про що свідчить етимологічний контекст праформ.

Горџобмшта, що локалізується у Морей (Ахая, округ Патрський; Гильфердинг 293), можна з повним правом віднести до слов'янської топонімічної спадщини в грецькому ареалі. Констатація слов'янської природи цієї назви ґрунтується на виділенні в ній основи **Gъrč-* (*k*-поширення згаданого і.-є. **ger-* з редуційним вокалізмом) і суфіксів *-ьm-*, *-išč-*. Псл. **Gъrčьmišče*, з огляду на наявність у його складі форманта *-išče*, що оформлював імена категорії *nomina loci*, є продовженням номенклатурного (географічного) терміна **gъrčьmišče*. З точки зору типології нанизування суфіксальних елементів пор. укр., блр. *Корчмище*, *Korczmiszcze* – ойконіми (Бойківщина; колишні Київськ., Мінськ. губ.; Vasmer RGN IV, 440) < **kъrčьmišče* (< **kъrčьma*)⁹. Структура **gъrčьmišče* передбачає квазівку на те, що йдеться про місцевість із розташуванням на ній географічним об'єктом, названим **gъrčьma* / **gъrčьto* (?). Сліди такої основи знаходимо в болг. *гърчмак*, *гърчман* 'гортань, горло' (БЕР I, 304; без етимології), діал. родоп. *гърчмун* 'гортань' (Стойчев 166) < *'шось здеформоване, викривлене'.

Щодо *k*-детермінативації і.-є. **ger-*, то вона відзначалась ще А. Вальде, який, описуючи це генетичне гніздо, подав низку дериватів, посталих на базі різноманітних, в тому числі й гутуральних, розширень цього етимона. Зокрема, дослідник до них залучав ст.-сл. *сгъръчити* 'стягувати, стискати, згортати', болг. *гърча се* 'гнути, згинатися, корчитися', *гърча* 'зморшка, складка' та ін. (див.: Walde I, 593-594). Значить, не існує перешкод для включення до цієї групи слов'янської лек-

вати³⁾. Друга семема явно вторинна від 'крутити'.

У випадку із припущенням праформи **velvica* логічним було б постулювання твірного **velva* як розширення повного ступеня і.-є **uel-*⁴. У будь-якому випадку внутрішня форма проаналізованого оніма відбивала уявлення про кривизну, нерівність території.

Російський діалектний матеріал (назви грибів на зразок *Lactarius torminosus*) дозволяє розширити наші знання про генетичне гніздо псл. **vьl-*:

**vьlga*: *вълганцы* (Фасмер I, 338 – «темне слово») < **волган*;

**vьlda*: *вълдѣнец*, *вълденка* (СВГ 78), *вълденица*, *вълдянка* (Мельниченко 44) < **волдень*, пор. ще *вълданцы*, яке, як і *вълганцы*, кваліфіковано як темне слово (див.: Фасмер I, 338);

**vьlma*: рос. діал. *вълменка*, *вълмянка*⁵ < **волмень*;

**vьlna*: рос. діал. *вълница* (СВГ 78).

Назва *Γουργούβιτσα* (фіксується на острові Еввія; Гильфердинг 293) може бути кваліфікована як топонімізація зниклого географічного терміна **gьrgovica*, сформованого на базі ад'єктива **gьrgovъ(jь)*. Останній дериваційно залежить від основи **gьrg-* – форми з *g*-розширенням і.-є. **ger-* 'крутити, вертїти; гнути' в ступені редукції (пор. грецький рефлекс цього етімона *γυργαβός* 'сплетений з верби кошик, рибальська мережа' з редукційним вокалізмом – Walde I, 593-594; із постулюванням *g*-детермінативації в цьому гнізді). Ця основа виявилась досить продуктивною в слов'янській лексиці, у зв'язку з чим доцільно було б навести деякі інші її суфіксальні деривати:

**gьrgujь*: укр. діал. *горгуя* 'вершина, підвищення горба' (Громко 62) – пізніша граматична видозміна **горгуй*;

**gьrgola* / **gьrgol'a* / **gьrgьль*: болг. *Гъргола* – назва гори, що пояснюється через зв'язок із *гъргол* 'людина, що бурчить' (Ковачев 96), укр. діал. *гергеля*, *гѣргель* 'висока незграбна людина' (Чабаненко 225). Суфіксальне *o* в м'якому варіанті *a*-основи перейшло в *e* під впливом кореневого голосного (прояв рідкої у слов'янській фонетиці прогресивної асиміляції), тобто первісно **герголя*. Ця ж ситуація спостерігається й у випадку з *гѣргель* < **герголь* < **гъргьль* після вокалізації *ъ* у формантній частині.

**gьrgujьль*: укр. діал. *гиргійло* 'висока незграбна людина' (Чабаненко 229) < **гиргиль* за аналогією до імен на *-ило*.

**gьrgoša*: укр. діал. *г'орг'оші* у виразу «нести дитину на *горгошах*» (на плечах, за спиною) (Мельничук 77) < **'щось викривлене, схилене'*, пор. укр. діал. *коркоші* 'плечі', пол. *karkosz* 'т. с.' < **kьrkošь*

сики, поданої в ЕССЯ (7, 202) під архетипами **gъrčь* / **gъrča* (: болг. *гръчъ* 'корчі, судома, спазми', слвн. *grča* 'сук, вузол у деревині', чes. *hrč* 'бугор, залоза, желвак, гуля', *hrča* 'гуля, пухлина; сук в дереві' та ін.), які, на думку авторів ЕССЯ, «не можна відривати від **kъrčь*, експресивним перетворенням якого є **gъrčь*» (ЕССЯ 7, 202).

Список континуантів від базових **gъrča* / **gъrčь* збільшується завдяки д.-кашуб. *Garczchin* (1269 р.), *Garz* (1274 р.), *Garczin*, *Garchin*, *Garczino* – топоніми, *Гарчин* – назва села в Берентському повіті; сюди ж померельське *Garčino* – топонім (Лоренц 101).

Місцева назва *Δελβίνα*, зафіксована в Авлонській області Епіру (Гильфердинг 285), може розглядатися в двох аспектах.

Перший передбачає тлумачення топоніма як онімізацію зниклого апелятива, похідного на *-ina* від **delъve* (лексикалізована форма генітиву до **dely*) – назва певного виду посуду, вжита з топонімічним значенням, пор. ще болг. *Делвите* – мікротопонім (с. Гега, бас. Середньої Струми; МАСС 12), *Девла* – назва поля між двох полонин (Ковачев 97; із зауваженням про сумнівність виведення із тур. *deve yöl* 'кам'яний шлях'), в якому наявна метатеза *-лв- > -вл-*, тобто первісно **Делва*¹⁰. Нижгородський діалект російської мови зберігає подібну лексему, оформлену як м'який варіант *δ*-основи – **delъ*, пор. *дель* 'борть; великий чотирикутний отвір у вулику, що закривається дошкою-довжжю' (СРНГ 7, 346). Вона якнайкраще консервує генетичну семантику 'різати (> довбати)' у вигляді 'видовбаний всередині стовбур дерева' > 'колода, борть'. В ЕССЯ *дель* пояснюється як паралель до **dělo* 'праця' (ЕССЯ 5, 7). Щодо переходу 'назва посуду' > 'топографічний термін' пор. тезу М. І. Толстого про зв'язок географічної термінології з назвами посуду в смислового відношенні¹¹.

Підводячи ризику під результатами першої версії, вважаємо доцільним відновити пару «апелятив-онім» **Delъvina* / **delъvina*. Проте не виключена деривація онімного рівня, тобто долучення *-ina* в топонімічній функції до **Dely*, *-ъve* (пор. вище болгарський топонім).

Другий аспект тлумачення ґрунтується на можливості прочитання цієї назви як **Dъlbina*, утвореної (через стадію номенклатурного терміна **dъlbina*) від базових **dъlba* / **dъlbъ* (*b*-розширення і.-є. **del* 'розбивати, різати' в ступені редуції *o*-ряду). Пор. у зв'язку з цим: слвн. *izdolbina* 'западина, дупло' (Kotnik 106) < **jъzdъlbina*, укр. *Довбинка* – рукав Ворскли, л. Дніпра (СГУ 175) < **Довбина* < **Дъlbина*. Зважаючи на останнє, **Dъlbina* можливе як регіональна топонімна база.

Δερνίτσα (Еллада, Фокида, округ Локридський; Гильфердинг 292) є транскрипцією псл. **Dernica* (< незафіксованого **dernica*). Архаїка назви не викликає сумнівів, оскільки топонім консервує первісну кореневу формулу *tert.* Апелятив-мотиватор є похідним від **dernь* – назва рослини (реконструкцію див.: ЭССЯ 4, 208). Рисою номінації було, вочевидь, уявлення про місцевість, порослу рослиною *Cornus mas*. Пор. з огляду на це ще один праслов'янський релікт: **Dernьsko* (> серб. *Drinsko* – топонім в окрузі Горажде; Rospond 337; із посиланням на Ф. Лоренца) – форма середнього роду на *-ьsk-*. Сюди ж макед. *Дрѣне Дол*, *Дрѣње* – місце в полонині (Пјанка 360), болг. *Дренака* – гора; назва гори з дреновими деревами; пасовисько; поле, *Дрендя* – пасовисько з окремими дреновими деревами, *Дряна* – назва гори, південного схилу скелі (Ковачев 102).

Κοτόρτσι (Епір, область Янінська, округ Янінський; Гильфердинг 289) логічно витлумачити як псл. **Kotьrči*, тобто як топонімізоване **kotьrčь* у формі множини. Цей апелятив реконструйовано на суто західнослов'янському матеріалі (: чes. діал. *kotrč* ‘розвилка; пагін; жмуток; недорозвинене деревце, кущик; гриб *Clavaria*’, слвц. *kotrč* ‘бадилля; розвилка; вид грибів’) і кваліфіковано як поєднання префікса *ko-* з основою дієслова **tьrčati* (ЭССЯ 11, 213). Таким чином, введення в науковий обіг розглянутого ономастичного факту, по-перше, розширює наше уявлення про ареал **kotьrčь* (поповнюється список сепаратних південно-західнослов'янських ізоглос), по-друге, знімає тезу, згідно з якою давність **kotьrčь* проблематична через «експресивний характер» (див.: ЭССЯ 11, 213): фіксація слов'янського топоніма давніми грецькими джерелами є доказом глибокої хронології утворення. Нарешті, архаїка цього слова підтверджується функціонуванням у давнину його алодеривата **patьrčь* (: слвн. *patič* ‘оцупок дерева, палиця’, схв. *patrč* ‘деревце, що стирчить із землі, і через яке легко перетнутися’)¹².

Відтак, **kotьrčь* як апелятив-мотиватор топоніма, розглянутого вище, належав до географічної номенклатури і відбивав фізико-географічні особливості місцевості (природні розвилки в рельєфі, наявність чагарників і взагалі невеличких рослин чи їх залишків, що стирчать, вибиваються з-під землі).

Список архаїчних похідних з коренем **tьrč-* урізноманітнюється ще одним діалектизмом, а саме – **batьrčina* (> рос. діал. *батърчина* ‘палиця, важіль’, *баторчина* ‘довга палиця, жердина’ – СРНГ 2, 141, 146), що має префікс *ba-* (за умови, що це не фонетичний варіант до **nata(o)rčina*) й суфікс одиничності *-in-*.

Топонім **Стѣрна** зареєстрований у Мореї (Аргоський округ Арголіди; Гильфердинг 294), може бути ототожнений зі слов'янськими назвами стерні, рештків колосся, соломи та ін., що залишились після збирання урожаю та його обробки. Пор.: укр. діал. закарп. *сте^арн'а*, *стерня*, *стерн*, *стерень* 'стерня (взагалі), рештки стебел, скошених чи зжатих злакових на полі'¹³, (поліськ.) *стерно́*, *сте́рна*, *стерн'а́* 'т. с.' (Никончук СЛ 220), болг. діал. *сто́рно*, *сто́рну*, *стѣрно*, *ста́рно*, *штѣрно* 'стрімкий схил' (Клепикова 167) (вочевидь, як наслідок подальшої спеціалізації землеробського терміна у напрямку географічного), схв. *стрн* 'солома, поле, на якому колосся вже прибране', чес. *strní* 'т. с.' *šciern'* 'т. с.' та ін. (див.: Фасмер III, 759). Отже, йдеться про давній акт топонімізації топографічного терміна **stǝrna* 'стерня; місце, де було скошено, зжато злакові культури' > **Stǝrna*. З огляду на різне оформлення кінцевого сегмента наведених слов'янських лексем доцільним було б відновлення парадигматичних варіантів реконструйованого апелятива: **stǝrn'a*/**stǝrno*/**stǝrnъ*/**stǝrnь*, але не можна й відкидати ймовірність виникнення деяких із них в історичну добу розвитку окремих слов'янських мов унаслідок різного роду граматичних трансформацій.

Витоки цих праслов'янських слів лежать у площині індоєвропейського етимологічного гнізда, очоленого коренем **(s)ter-*, що вже відзначалося Й. О. Дзендзелівським, який (шоправда, без наведення архетипів і генетичного значення кореневої морфеми) говорив про приєднання форманта *-нь* до і.-є. **(s)ter-*¹⁴ (решту точок зору викладено у: Фасмер III, 759). Цей семантично багатоплановий етимон поєднує значення 'крутити, гнути' (пор. різновид без рухомого *s*, у зв'язку з чим доцільно пригадати рос. діал. *торга* 'зігнутий дугоподібний брус, на якому закріплюється кузов підводи', *турган* 'обрубок стовбура дерева', що є континуантами псл. **tǝrga* > **tǝrgan* як продовжень **ter-* у ступені редукції, розширеного *g*-детермінативом)¹⁵, 'міцний, пружний' (таке значення промовисто розкриває мотиваційний бік розглянутих слів, якщо врахувати такі риси стебла, як гнучкість, здатність розгинатися, міцність; зрозуміло, що семантика 'рештки колосся' є вторинною до 'стебло').

З точки зору структури **Stǝrna* / **stǝrna* – нарощення кореня **(s)ter-* (ступінь редукції кореневого вокалізму *e*-ряду) *n*-детермінативом. Щодо інших поширень і.-є. **(s)ter-* (точніше – **(s)tr-*) пор. наведені вище основи з *g*-показником кореня, а також лтс. *stirps* 'стовбур, стебло', яке порівнюють з рос. *стернь* (див.: Фасмер III, 759), і в якому наявне *p*-нарощення. Відтак, у принципі, можливі індоєвропейські бази **(s)trg-/*(s)trn-/*(s)trp-*.

Στριπέτζι (А. Гільфердінг транскрибує як *Штрѣбъци*) засвідчується в Епірі у Преметському окрузі Авлонської області (Гільфердінг 285). Цей топонім прочитується як **Strъbъci*, тобто як онімизована плюральна форма апелятива **strъbъсь*, співвідносного із реконструйованим у спеціальній літературі гідронімом **Strъbъ* (~ укр. *стрибати*, діал. волін. *стрибуль* 'стрілка, квітконосне стебло цибулі' < 'те, що вистрибує', чес. *strboul* 'стовбур, гілка без листя' та ін.)¹⁶. Ономасіологічною підставою для топонімізації було сприйняття певної території як місця, де з-під землі стирчать («вистрибують») пагони, стебла рослин або висяться дерева (пор. ще матеріали для реконструкції **Strъbъ*). Відновлення **Strъbъci* / **strъbъсь*, знімає сумніви щодо проблематичності зведення **Strъbъ* (очевидно, із **strъbъ*) до праслов'янського зрізу, оскільки присутність однакових основ у складі топонімів на теренах України й Балкан свідчить про значну хронологічну глибину.

Τερμπάτζι (Епір, округ Авлонський Авлонської області), **Τερμπώνι** (Морея, округ Мегалопопольський в Аркадії; Гільфердінг 285, 294) – потенційно слов'янські лексичні елементи, найдавніша форма яких відновлюється як **Terbači* / **Terbuni*. Це топонімізовані форми множини номенклатурних термінів **terbačъ* / **terbunъ* (або **terbunъ*), що утворені від дієслів типу **terbiti*: слвн. *trébiti* 'очищати, корчувати' (Kotnik 614), укр. діал. гуц. *теребіти* 'очищати (ліс, поле від чагарників)' (ГГ 183), поліськ. *теребіть* 'про гілля) обрубувати; (про поле, сінокіс) розчищати' (Лисенко 64)¹⁷. Перелічені лексеми перебувають у зв'язку із географічними апелятивами та залежною від них топонімією Полісся, частково проетимологізованою Т. М. Богоедовою¹⁸. Механізм називання ґрунтувався на розгляді місцевості як очищеної від дерев та інших рослин або розкорчованої території. На східнослов'янських землях паралеллю до **Terbuni* виступає **Terbunъ* (> блр. *Церабунъ* – ойконім; Рап. Бр. 132).

¹ Білецький А. О. Слов'янська топонімія Греції // Повідомлення Української ономастичної комісії. – К., 1966. – Вип. 1. – С. 13-24; його ж: Названия рек Греции // Античная балканистика: Этногенез народов Балкан и Северного Причерноморья. Лингвистика, история, археология. – М., 1980. – С. 8; його ж: Славянская топонимия Греции // Перспективы развития славянской ономастики. – М., 1980. – С. 266-273; Трубачев О. Н. Древние славяне на Дунае. Южный фланг (лингвистические наблюдения). II // Palaeoslavica – 1997. – Т. V. – С. 24; Нерозник В.П. Славянская топонимия в Албании и Греции // Исследования по топонимике: М-лы топонимической комиссии / Под ред. Е. М. Поспелова и Н. В. Подольской. – М., 1974. – С. 5-11; Бошковић Р. Одабрани чланци и расправе. – Титоград, 1978 (див.,

напр., с. 373, 377); *Malingoudis Ph. Studien zu den slavischen Orstsnamen Griechenlands. I. Slavische Flurnamen aus der messenischen Mani.* – Wiesbaden, 1981; *Його ж:* *Zu slavischen Mikrohydronymie der S.W. Peloponnes // Geografia Nazewnicza.* – Wrocław etc., 1983. – S. 71-83; *Δελτόπουλος Γ.* Τα σλαβικά τοπωνύμια στην Ελλάδα // *Επι θεωρηση Τεχνης.* – Αύγουστος, 1965. – Τ. 127. – S. 57-62.

² *Трубачев О. Н.* Названия рек Правобережной Украины: Словообразование. Этимология. Этническая интерпретация. – М., 1968. – С. 24.

³ Інший ступінь вокалізму індоєвропейського архетипу подано в: *Макаев Э. А.* Структура слова в индоевропейских и германских языках. – М., 1970. – С. 114.

⁴ Див.: *Макаев Э. А.* Знач. праця. – С. 115.

⁵ Лексеми ексцерповано із: *Филин Ф. П.* Происхождение русского, украинского и белорусского языков: Историко-типологический очерк. – Л., 1972. – С. 555.

⁶ *Козлова Р. М.* Структура праславянського слова. Праславянское слово в генетическом гнезде. – Гомель, 1997. – С. 213.

⁷ *Козлова Р. М.* Про походження деяких оронімів Карпатського ареалу (*Карпати, Горгани*) // *Мовознавство.* – 1987. – №2. – С. 60 (**gьrgul'a* з відсилкою до ЕССЯ 7, 209).

⁸ Детальніше про це див.: *Козлова Р. М.* Структура праславянського слова. Праславянское слово в генетическом гнезде. – Гомель, 1997.

⁹ Праформа наводиться за: *Козлова Р. М.* Структура праславянського слова. Праславянское слово в генетическом гнезде. – С. 224-225.

¹⁰ Про архаїчні назви посуду, що об'єднуються навколо псл. **dely / *dьly*, -ъве < і.-с. **del-* 'розбивати різати; плести, вити', див.: *Трубачев О. Н.* Ремесленна термінологія в славянських мовах. Етимологія і опыт групової реконструкції. – М., 1966. – С. 241-250.

¹¹ *Толстой Н. И.* Славянская географическая терминология: Семасиологические этюды. – М., 1969. – С. 246.

¹² *Куркина Л. В.* Диалектная структура праславянського языка по данным южнославянской лексики. – Ljubljana, 1992. – С. 191.

¹³ *Дзєндзелівський Й. О.* Сільськогосподарська лексика говорів Закарпаття (лексика, пов'язана з обробіткою землі, вирощуванням сільськогосподарських культур та збором урожаю) // *Studia Slavica.* – 1964. – Т. X / 1-2. – S. 80.

¹⁴ Там само. – С. 80.

¹⁵ Детальніше див.: *Шульгач В. П.* Українські етимології. 37-45 // *Мовознавство.* – 1999. – № 6. – С. 20.

¹⁶ Див.: *Шульгач В. П.* Праслов'янський гідронімний фонд (фрагмент реконструкції). – К., 1998. – С. 261-262.

¹⁷ Детальніше про рефлексі **terbiti* і споріднених утворень див.: *Аникин А. Е.* Опыт семантического анализа праславянської омонимії на индоевропейском фоне. – Новосибирск, 1988. – С. 70-75.

¹⁸ Див.: *Богоедова Т. Н.* Гидронимия бассейна Сожа (праславянський фонд): Автореф. дис. ... канд. філол. наук. – Гомель, 1997. – С. 18.